

ALTERNATIVNO ZDRAVLJENJE RAKA: ALI »ZDRAVLJENJE«?

Miha Debevec

Pri iskanju odgovora na vprašanje v naslovu moramo najprej določiti, kaj razumemo pod pojmom »alternativno« in kaj pod »zdravljenje raka«, pregledati, kaj vse se danes ponuja kot alternativno zdravljenje, in razmisliti, zakaj bolnik in njegovi svojci tako zdravljenje želijo, da se bomo na koncu lažje odločili, kakšen naj bo naš odnos do alternativnega zdravljenja.

Alternativen pomeni drugačen. Vendar drugačen od česa? Zdravniki več ali manj verjamemo v medicino, kot jo imamo danes, torej v standardno, uradno, šolsko medicino, ki smo se je naučili v letih študija ter dopolnjevali in spreminjali v letih svojega zdravniškega dela. Pozabljamo pa, da je skoraj vsaka sprememba te medicine šla nekoč skozi stopnjo drugačnega, alternativnega. V začetku je pač nekdo pričel zdraviti drugače: poizkusil je novo zdravilo, način ali poseg in dokazal, da je novo zdravljenje bolj učinkovito, manj nevarno, ali da ga vsaj bolniki lažje prenašajo. Vendar pa ne moremo trditi za vsako zdravljenje, ki je iz alternativnega postalo del standardne medicine, da je res bistveno boljše od prejšnjega. Del novega zdravljenja, predvsem nekatera nova zdravila se lahko uveljavijo predvsem po zaslugi nasilnega trženja. Čeprav so bile sicer korektno opravljene vse stopnje postopka, ki je običajen za dokaz učinkovitosti novega zdravljenja, je lahko tista razlika v uspešnosti, strokovno jo označujemo kot statistično signifikantno, včasih privlečena za lase. Zvenече ime raziskovalca in ustanove, v kateri je bila raziskava opravljena, ali velikost in finančna moč firme, ki novo zdravilo izdeluje, sta lahko vzrok tolikšnemu zaupanju, da verjamemo, da so razlike med krivuljama preživetja in med narisi odstotkov odgovorov na novo zdravljenje dovolj velike, da lahko opustimo staro in preidemo na novo.

Za ilustracijo naj spomnim na primer Sandozovega citostatika prorevida. V poznih šestdesetih letih smo ga pod imenom SPI in SPG preizkušali tudi pri nas. Ugledna farmacevtska firma je finansirala posebne simpozije o prorevidu. Pri nas je bil tak simpozij leta 1966 v Opatiji. Hvalili smo ga in verjeli v njegovo učinkovitost. Po nekaj letih so ga prenehali izdelovati, ker se je pokazalo, da ne dosega osnovnega odstotka citostatskega učinka. Več let kasneje se je uveljavila sorodna spojina etopozid, pri nas registriran kot Vepezid, ki se je izkazal kot učinkovit citostatik za raka različnih organov.

Alternativno je lahko povsem novo ali pa staro, že opuščeno zdravljenje, ki se v drugačnih okoliščinah, ki jih prej ni bilo, pokaže kot boljše. Tudi taka »renesansa« opuščenega zdravljenja je nekaj časa alternativno zdravljenje. Kot primer za to naj navedem operacijo drobnoceličnega pljučnega raka. Preživetje po operaciji tovrstnega tumorja je bilo sila skromno, nič boljše kot po samem obsevanju. V obeh primerih je kaj hitro prišlo do razsoja in smrti. Zato so v večini onkoloških centrov tega raka prenehali operirati in so ga zdravili samo z

obsevanjem, ker je bilo to ob enakem preživetje manjša cena. V sedemdesetih letih pa so ugotovili dober učinek polikemoterapije. Vendar pa se je kljub dobremu in hitremu učinku po nekajkratni aplikaciji kemoterapevtikov pogosto pojavljal lokalni recidiv, ki ga ni bilo mogoče obvladati ne s spremenjeno kemoterapijo, ne z obsevanjem. Zakaj ne bi odstranili primarni tumor in morda še hilusne bezgavke, vse morebitne zasevke drugod pa zatrli s kemoterapijo in, če je treba, še z obsevanjem? V začetku osemdesetih let še neke vrste alternativno zdravljenje je danes že uveljavljena in standardna kombinacija pri začetnem drobnoceličnem raku pljuč. Tudi mi smo od leta 1980 sodelovali v mednarodni študiji ISC-LCSG, ki jo je vodil prof. K.Karrer z Dunaja, s katero smo se prepričali o smotrnosti takega zdravljenja.

Vsako novo ali že opuščeno zdravljenje, je torej lahko alternativno, dokler se ne pokaže kot uspešno in postane del standardnega zdravljenja, ali pa se izkaže kot neučinkovito in gre v pozabo. Možno je tudi, da nekateri verjamejo v učinkovitost takega zdravljenja, drugi pa ne. Prihaja do rivalstva, katerega ceno pa dobesedno in v prenesenem smislu besede plačuje bolnik. Ne samo da mora iz žepa plačevati stroške takega zdravljenja, ki ga plačnik, pri nas Zavod za zdravstveno zavarovanje, ne prizna, ampak se lahko zameri tudi svojemu zdravniku in od tedaj njun odnos ni več tak kot prej. Predmet nesoglasij so npr. različni tuji, sicer registrirani preparati, ki jih dobivajo bolniki predvsem iz Nemčije. Stimulirali naj bi imunski sistem proti raku in lajšali težave zaradi kemoterapije in obsevanja, vendar zanesljivih podatkov o njihovi uspešnosti v strokovni literaturi ni.

Alternativno zdravljenje je torej lahko zelo obsežno, odvisno pa je seveda od tega, katero zdravljenje imamo za standardno.

Drugi pojem, ki ga moramo opredeliti, predno zavzamemo svoj odnos do alternative pri raku, je zdravljenje raka. Ali je to samo tisto zdravljenje, ki tumor in njegove zasevke odstrani, uniči ali zaustavi, ali pa je to tudi vse tisto, kar bolniku pomaga prenašati breme rakave bolezni? Če je zdravljenje samo prvo, potem je situacija dokaj jasna: operacija, obsevanje, kemoterapija, hormonsko in imunsko, pa morda še s tem povezano simptomatsko zdravljenje. Če pa priznamo, da je zdravljenje raka vse, kar pomaga prenašati to bolezen, tudi če zato bolnik ne živi prav nič dlje, potem je pojem zdravljenja sila širok in zajema vse mogoče alternativne metode, čeprav so videti še tako nenavadne in za nas zdravnike nesprejemljive.

Vemo, da zdravje ni samo odsotnost bolezni ali invalidnosti, ampak da je telesno, duševno in družbeno, pa tudi duhovno blagostanje. Tako pojmovanje zdravja zahteva v primeru bolezni zdravljenje telesnih, duševnih, socialnih in duhovnih težav, ki se pojavijo v zvezi z njo. Če jemljemo zdravljenje raka tako, potem lažje razumemo vse tisto, kar srečujemo kot alternativno zdravljenje raka v pravem pomenu besede. Težko je narediti celovit pregled vseh alternativnih načinov zdravljenja, ker se pojavljajo vedno novi, stari pa gredo v pozabo. V grobem jih lahko razdelimo takole:

- čudežna zdravila in metode
- diete za zdravljenje raka
- različne manipulacije
- čudežna ozdravljenja.

Čudežna zdravila so različni pripravki, katerih sestava ali vsaj postopek priprave niso deklarirani. O njih se pojavljajo in širijo informacije, da pomagajo pri zdravljenju raka vseh vrst, ne glede na histološko vrsto ali na organ, ki ga rak prizadene. Včasih imajo ime, ki zavaja. Tako je pred leti nekdo pripravil rastlinski izvleček, ki ga je poimenoval limfa.. Starejši se še dobro spominjamo petroleja pred približno 40 leti, pa sarajevskega HTS, hermeliike in madžarskih kapljic, v zadnjih letih pa pesnega soka in taheeo čaja. Pred desetletji je bilo popularno zdravljenje dveh zdravnikov v tujini. Dr Issels iz Bavarske je odstranjeval fokuse, uporabljal fizikalno terapijo in celo citostatike (njegovo zdravljenje je podlaga za Konsalikov roman »Diagnoza rak« iz leta 1961). Dr Bala iz Libanona naj bi po pisanju nemške revije Stern uporabljal serum bolnika z rakom, ki ga je sam »predelal« in z njim uspešno zdrvil raka. Danes je oboje že zgodovina, spominjam pa se svojcev bolnikov, ki sem jih prepričeval, naj ne tvegajo takega zdravljenja. V zadnjih mesecih je tako čudežno »zdravilo« melatonin. To je hormon epifize, ki ga je mogoče v ZDA kupovati v samopostrežnih trgovinah z živili, ker ni registriran kot zdravilo. Prodajajo ga kot afrodisiak in kot sredstvo za ohranitev mladosti. Po pisanju revije Spiegel naj bi ga uporabljali tudi za zdravljenje pljučnega raka. V strokovni literaturi o tem ni podatkov. Vendar to ne moti nekaterih naših bolnikov s pljučnim rakom, da ga ne bi jemali.

Bolj škodljive so lahko nekatere diete za zdravljenje raka. Razmah različnih diet na splošno dokazuje visok življenski standard. Dokler hrane primanjkuje, so diete zaradi različnih bolezni, npr. zaradi sladkorne in ulkusne bolezni, nujno zlo. Ko pa je hrane v izobilju in je veliko ljudi predebelih, postanejo popularne različne diete. Pri raku je pogost problem pomanjkanje teka, motena prebava in hujšanje, in to kljub temu, da se bolnik in njegova okolica trudijo, da bi ostal pri močeh. Zato težko razumemo, da ljudje verjamejo v zdravljenje z dieto, ki propadanje organizma lahko le še pospeši. Zloglasna Breussova dieta dobesedno izstrada in tudi oslabi zdrav organizem, ker je praktično brez beljakovin in ima premajhno hranilno vrednost. Dieta s povsem surovo hrano je neprimerena celo za mnoge zdrave starejše ljudi, kaj šele za rakavega bolnika. Med diete lahko štejemo tudi pretirano uživanje vitaminov. Pred leti so bile v modi visoke doze C vitamina, tudi po 20 g dnevno. K sreči je to že mimo. Vitamin A, ki ga preizkušajo kot preventivno zdravljenje drugega primarnega raka pri bolnikih z radikalno operiranim pljučnim rakom, ne spada k takim dietam.

Med manipulacije lahko štejemo zdravljenje raka z bioenergijo, masažami (na Bledu so rekli taki masaži »sekanje«), magnetizmom ali kiropraktiko. Pri marsikaterem bolniku imajo ti postopki lahko blagodejen učinek, lahko pa povzročijo veliko škodo (npr. mehanska manipulacija kiropraktika pri zasevkih v hrbtenici).

Nekaterih dokazanih ozdravitev raka si z današnjim znanjem medicine ne znamo razložiti in jih lahko imenujemo »čudežne«. V strokovni literaturi so opisane spontane ozdravitve. So zelo redke in si jih skušamo razlagati s hormonskimi in imunskimi dogajanjem v telesu. Najpogostejše so pri hipernefromu, nevroblastomu, melanomu in horiokarcinomu. Še redkeje so ozdravitve, ki jih lahko povezujemo z močnimi religioznimi doživetji. Mehanizmov vpliva močnega verovanja na organizem ne poznamo. Neverni pripisujejo ozdravitev močni avtosugestiji, verni pa božji milosti.

Razlogov, zaradi katerih se rakav bolnik in njegovi svojci odločajo za alternativno zdravljenje, je več. Na prvem mestu so prav gotovo sedanji nezadovoljivi uspehi zdravljenja raka. Čeprav zdravniki radi poudarjamo napredek pri zdravljenju nekaterih vrst raka, ki ga odkrijemo dovolj zgodaj, je dejstvo, da več bolnikov zaradi raka umre kot pa se jih pozdravi. V zadnjem objavljenem poročilu Registra raka za Slovenijo za leto 1993 so podatki o 7195 novo registriranih bolnikih, v Statističnem letopisu pa o smrti 4636 bolnikov zaradi raka v istem letu. Zgovoren podatek o tem, koliko smo dejansko sposobni raka pozdraviti.

Prepričanje nekaterih, da obstaja za prav vsako bolezen, tudi za raka, zdravilo, le odkrili ga še nismo, je tudi eden od razlogov za zatekanje k drugačnemu zdravljenju. Zakaj pa ne bi bilo ravno to tisto pravo? K takemu upanju pripomorejo informacije, ki krožijo med ljudmi. Slonijo lahko na trdnem prepričanju tistih, ki jih širijo, pa tudi na senzacionalističnem poročanju neodgovornih novinarjev. Če se potem izkaže, da je bilo zdravljenje neuspešno, tega nihče javno ne razglaša. Alternativno zdravljenje se bolniku in njegovim svojcem razumsko često upira, čustveno pa jih privlači: bolnika zaradi strahu pred neuspehom standardnega zdravljenja, svojce zaradi strahu pred očitki, da niso poskusili prav vsega, kar bi utegnilo bolniku pomagati. Na splošno bi lahko rekli, da je vrednost alternativnega zdravljenja v očeh bolnika in njegovih svojcev premo sorazmerna s težavnostjo, kako priti do njega, in obratno sorazmerna z dosegljivostjo standardnega zdravljenja. Sodobno drago in zahtevno onkološko zdravljenje je marsikdaj manj cenjeno samo zato, ker je zlahka dostopno in ga ni treba neposredno plačati. Enako zdravljenje pa je mnogo bolj cenjeno, če je potrebno zanj plačati, poiskati zveze in če je bilo priporočeno od laikov. O tem smo se pogosto prepričali pri bolnikih iz drugih republik nekdanje države.

Strah pred težavami in posledicami onkološkega zdravljenja, zlasti strah pred opazno izgubo kakega organa ali pa samo las, je pomemben razlog za zatekanje k alternativnim načinom zdravljenja, ki nikoli niso tako težavni in zahtevni.

Eden od razlogov, da se bolnik odloči za alternativno zdravljenje, je tudi odnos lečečega zdravnika do bolnika in do svojcev, saj ta ni vselej najbolj primeren za tako težko stisko, kot jo doživlja bolnik z rakom. Premalo je časa za razgovor, za pozorno poslušanje vseh težav, za pojasnjevanje dogajanja v toku zdravljenja, predvsem pa je premalo prepričljivo zagotavljanje bolniku, da se bo pozdravil. Vse to je lahko razlog, da se bolnik zateče še k alternativnemu zdravljenju, ki se vedno trudi biti pozoren, prepričljiv in samozavesten, ne glede na to ali samo proda svoj pripravek, ali čara s svojimi manipulacijami in pripomočki.

Odnos posameznega zdravnika do konkretnega načina alternativnega zdravljenja je različen. Dokler gre za odnos zdravnika do bolnika kot stranke, je odnos do alternativnega zdravljenja neproblematičen. Kadar pa je zdravnik z bolnikom čustveno povezan, kot prijatelj, sodelavec ali sorodnik, bolnik pa si takega zdravljenja želi in vanj verjame, postane to mnogo težje. Tudi delovno mesto in stroka, v kateri zdravnik dela, vplivata na odnos do drugačnega zdravljenja. Onkolog prav gotovo bolj skeptično ocenjuje vrednost takega zdravljenja, poleg tega pa bi njegovo toleranco do takih načinov zdravljenja lahko razumeli kot odobravanje ali bi jo celo zlorabili, češ da onkolog sodeluje pri takem zdravljenju. Zakonodajca, ki ureja proizvodnjo in prodajo pomožnih pripomočkov za zdravljenje in izvajanje manipulacij, ki se formalno ne deklarirajo

kot zdravljenje, je dokaj ohlapna in nedorečena in nadzorne inštitucije nimajo pravega interesa, drezati v to področje. Z druge strani pa Kodeks medicinske deontologije v 3. členu zahteva od zdravnika, »da uporablja le tiste terapevtske metode, ki so znanstveno utemeljene in strokovno sprejete«. V 14. členu ugotavlja, da je »zdravnik svoboden v izbiri metod in načinov zdravljenja, pri tem pa je dolžan dosledno upoštevati dosežke medicinske znanosti in načela strokovnega ravnanja«. V 2. členu celo zahteva, da »je zdravnik dolžan odkrivati zdravnike, ki delujejo nestrokovno in se poslužujejo prevar in pridobitništva«.

Kako torej ravnati v primeru, ko bolnik hoče alternativno zdravljenje, zdravnik pa v takšno zdravljenje ne verjame? Vsekakor mora vsak zdravnik vedno upoštevati osnovno načelo medicine: *Primum nil nocere*. Vse, za kar ve, da utegne škodovati, mora nedvoumno in odločno odsvetovati. Če je bolnikova stiska huda in upanje na uspeh zdravljenja raka omajano, tako da želi poskusiti še z enim od načinov alternativnega zdravljenja, potem bo zdravnik iz humanosti to toleriral, vendar pod pogojem, da bolnik ne bo opustil, odložil ali zanemaril standardnega zdravljenja ter da alternativnega zdravljenja glede na svoje materialne možnosti ne bo preplačal.

Odgovor na vprašanje, zastavljeno v naslovu, ali je alternativno zdravljenje raka zdravljenje ali »zdravljenje«, je torej: oboje. Alternativno zdravljenje je popularno predvsem pri tistih boleznih, ki jih medicina ne zna dovolj uspešno zdraviti. Upajmo, da bo nekoč zdravljenje raka toliko napredovalo, da nobeno »zdravljenje« ne bo več zanimivo.